

investments. With appropriate government support, investment incentives, and a focus on sustainable development, the construction industry in Ukraine has the potential to recover and contribute to the country's overall economic revival.

Prospects for further research can be working out a strategy for the development of enterprises in the construction industry of Ukraine and their state support program.

[1] Koba O. (2021). Development of the construction industry of Ukraine as a guarantee of sustainable development of the national economy [Rozvytok budivelnoi haluzi Ukrainy yak zaporuka staloho rozvytku natsiona-lnoi ekonomiky]. *Young Scientist*, vol. 11 (99), pp. 385-389. Available at: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-11-99-83>

[2] State Statistics Service of Ukraine. Available at: <https://ukrstat.gov.ua/>

[3] Adamska I. (2019). Current state and development trends of the construction industry of Ukraine [Sovremennoye sostoyaniye i tendentsii razvitiya stroitel'noy otrasli Ukrainy]. *Galician Economic Bulletin*, vol. 5, pp. 7–15.

[4] Zhovtyak G.A., Volokhova I.V. (2020). The state and prospects for the development of enterprises in the construction industry of Ukraine [Sostoyaniye i perspektivy razvitiya predpriyatiy stroitel'noy otrasli Ukrainy]. *Economics and management of the national economy*, vol. 31 (70). № 6.

[5] Kalinichenko L.L., Sidorova Yu.R. (2017) Analysis of trends in the development of the construction industry and construction products of Ukraine [Analiz tendentsiy razvitiya stroitel'noy otrasli i produktsii Ukrainy]. *Young Scientist*, vol. 4.4, pp. 64–68.

[6] Seryogina N.V., Sosnitska N.O., Vishnya Y.C. (2020) Analysis of the construction industry of Ukraine [Analiz stroitel'noy otrasli Ukrainy]. *Problemy sistemnogo podkhoda v ekonomike – Problems of the systemic approach in economics*, vol. 3(77)-1.

УДК 330.341.1:656.2

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ХАРКІВСЬКОГО МЕТРОПОЛІТЕНУ У ВОЄННИЙ ЧАС

ENSURING ECONOMIC SECURITY OF KHARKIV METROPOLITAN IN WARTIME

I. Л. Назаренко¹, канд. екон. наук, А.М. Кисіль

¹ *Український державний університет залізничного транспорту (м. Харків)*

I.L. Nazarenko¹, PhD (Econ.), A.M. Kysil

¹ *Ukrainian State University of Railway Transport (Kharkiv)*

Забезпечення економічної безпеки (ЕБ) вітчизняних підприємств набуває особливої актуальності в період війни, коли до звичайних загроз економічній безпеці додаються форс-мажорні: загрози

пошкодження та руйнування основних фондів, інфраструктури, травматизації та загибелі співробітників, нестачі робочої сили через евакуацію співробітників та призову військовозобов'язаних працівників до лав Збройних Сил України, катастрофічного зменшення попиту на продукцію/послуги підприємств, необхідності релокації в більш безпечні регіони тощо. Все це повною мірою стосується і Харківського метрополітену, який, на відміну від багатьох інших підприємств, неможливо релокувати, і який працював у режимі укриття протягом трьох місяців на початку війни, а тепер, як відомо, перевозить пасажирів безоплатно, за рахунок міського бюджету.

Враховуючи вищезазначене, актуальним є дослідження шляхів забезпечення ЕБ Харківського метрополітену у воєнний час.

Дослідженню ЕБ підприємств різних галузей та форм власності присвячено багато наукових праць, у тому числі дисертацій, в яких визначено сутність ЕБ підприємства (ЕБП), класифіковано загрози, розроблено методики її оцінювання та механізми забезпечення.

Але досліджень ЕБ метрополітену дуже мало: стаття І.Л. Плетникової та К.А. Салтовець 2004 року [1], в якій визначено формулу рівня ЕБ Харківського метрополітену на основі методики, розробленої у дисертації І.Л. Плетникової [2] і висвітленої зокрема у статті [3].

Тому метою даної публікації є визначення поняття економічної безпеки метрополітену, її складових та основних загроз фінансовій складовій..

Як визначено у монографії [4, с. 72], ЕБП – це стан захищеності діяльності підприємства від всіх видів загроз, як зовнішніх, так і внутрішніх, при якому забезпечується стабільне функціонування і прогресивний розвиток підприємства, який досягається шляхом максимально ефективного використання наявних ресурсів і швидкої адаптації до умов середовища, що змінюються. Базуючись на даному визначенні, вважаємо, що ЕБ метрополітену – це стан захищеності його діяльності від всіх видів загроз, як зовнішніх, так і внутрішніх, при якому забезпечується стабільне функціонування і прогресивний розвиток метрополітену, який досягається шляхом максимально ефективного використання наявних ресурсів і швидкої адаптації до умов середовища, що змінюються.

Функціональними складовими ЕБП є фінансова, інтелектуальна і кадрова, техніко-технологічна, політико-правова, екологічна, інформаційна і силова [2 - 4]. Оскільки метрополітен не займається лобіюванням законів у Верховній Раді України, та політико-правову складову можна назвати правовою. Під функціональною складовою ЕБП розуміється сукупність процесів, що протікають в організації, зі всіма їх характерними особливостями і взаємозв'язками, які складають єдину споріднену групу з

погляду їх функціональної ролі в забезпеченні ЕБП.

Кожна з функціональних складових ЕБП має свої цілі, важливі для для забезпечення стабільного і ефективного функціонування підприємства в наш час і для його майбутнього зростання і розвитку. До основних функціональних цілей ЕБП відносяться:

- висока фінансова ефективність роботи підприємства, його фінансова стійкість і незалежність;
- високий рівень кваліфікації персоналу і його інтелектуального потенціалу, ефективність корпоративних науково-дослідних робіт;
- технологічна незалежність підприємства і досягнення високої конкурентоспроможності його технологічного потенціалу;
- якісна правова захищеність всіх аспектів діяльності підприємства;
- високий рівень екологічної роботи підприємства, мінімізація руйнівного впливу результатів виробничої діяльності на стан навколишнього середовища;
- захист інформаційного середовища підприємства і досягнення високого рівня інформаційного забезпечення роботи всіх його служб;
- забезпечення безпеки персоналу, капіталу, майна і комерційних інтересів підприємства [4].

Фінансова складова є однією з найважливіших складових ЕБ метрополітену. Найбільш істотною загрозою фінансовій складовій ЕБ Харківського метрополітену є його збитковість. Так, збитки Харківського метрополітену за 2018 рік склали 131 млн грн, за 2019 рік — 267 млн грн, за 2020 рік — 290 млн грн. [5], у 2021 році - 205 млн грн. [6].

Фінансову кризу в харківському метрополітені спричинюють декілька чинників. Згідно з експертами, проблема полягає у тому, що метрополітен закуповує послуги та роботи за цінами, значно завищеними порівняно з ринковими. До збитків Харківського метрополітену причетні фірми, які надають послуги з прибирання, ремонту рухомого складу та ремонту ескалаторів. “Щорічно на рахунки цих фірм, Харківський метрополітен виділяв та виділяє сотні мільйонів гривень. На думку, правоохоронців велика частина цих коштів розкрадається, а послуги — або не виконуються, або виконуються неякісно”, — уточнили в антикорупційному центрі [5].

Скрутне фінансове становище метрополітену пов’язане також із тим, що підприємство занижує свої доходи від рекламної діяльності. Крім вищеперерахованого, на прибутках від дії єдиного електронного квитка (E-ticket) збагачується приватна фірма - ТОВ “Фінансова компанія “Платіжний центр”. В рамках договору міської ради та фірми-інвестора, вже протягом 10 років відсоток винагороди ТОВ “Фінансова компанія „Платіжний центр“ з кожної поїздки в метро 6,5% від вартості поїздки” [5].

Стосовно впливу військових дій на Харківський метрополітен, відомо, що протягом перших трьох місяців війни він не працював і використовувався як укриття для населення. А з 24.05.2022 і дотепер підприємство працює безоплатно. Це становище є загрозою його ЕБ і повинно бути вирішене.

Так, керівництво Харківського метрополітену справедливо наголошує, що витрати на утримання об'єктів цивільного захисту населення повинні компенсуватись з Державного бюджету. Комунальне підприємство "Харківський метрополітен" потребує компенсації витрат, що утворилися за період вимушеного простою з 24.02.2022 року по 24.05.2022 року, та функціонування виключно у якості об'єкта укриття цивільного населення. За вказаний період підприємство витратило 94,7 млн грн на діяльність, яка не пов'язана з перевезенням пасажирів лініями метрополітену [7].

У метрополітені зазначили, що зараз підприємство знаходиться у тяжкому фінансовому стані через борги, що виникли через виконання йому не властивих функцій і які, відповідно до наведених вище норм чинного законодавства, є функціями держави та мають виконуватися виключно органами, уповноваженими на це державою [7]. Таким чином, робота по подоланню цієї загрози ЕБ проводиться.

Напрямами подальших досліджень можуть стати визначення основних загроз за іншими складовими ЕБ метрополітену, кількісне оцінювання рівня його ЕБ та розроблення системи забезпечення його економічної безпеки.

[1] Назаренко І.Л., Салтовець К.А. Визначення рівня економічної безпеки Харківського метрополітену. Вісник економіки транспорту і промисловості. - №5-6. – 2004. – С. 97 – 101.

[2] Плетникова І.Л. Визначення рівня і забезпечення економічної безпеки залізниці [Текст]: автореф. дис... канд. екон. наук / І.Л. Плетникова / Харківська держ. академія залізничного транспорту / І.Л. Плетникова. – Х., 2001. – 15 с.

[3] Ковальов Д.І., Плетникова І.Л. (Назаренко І.Л.). Кількісна оцінка рівня економічної безпеки підприємства. - Економіка України. – 2001. - №4. – С. 35 – 40.

[4] Дикань В.Л. Комплексна методика визначення рівня економічної безпеки, оцінки ризиків та ймовірності банкрутства підприємства [Текст]: монографія / В.Л. Дикань, І.Л. Назаренко. – Харків: УкрДАЗТ, 2010. – 142 с.

[5] Терехов причетний до банкрутства харківського метро - антикорупційний центр (29.10.2021) : веб-сайт. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1950169-terekhov-prichetnyy-do-bankrutstva-kharkivskogo-metro-antikoruptionsiyu-tsentru>

[6] Збитки харківської підземки в 2021 році перевищили 200 млн грн. : веб-сайт. URL: <https://kh.depo.ua/ukr/kh/zbitki-kharkivskoi-pidzemki-v-2021-rotsi-perevishchili-200-mln-grn-202202111423117>

[7] У "Харківському метрополітені" заговорили про збитки та компенсацію: веб-сайт. URL: <https://kharkov.comments.ua/ua/news/society/human-rights/17720-u-harkivskomu-metropolitenu-zagovorili-pro-zbitki-ta-kompensaciyu.html>